

17. Delovni list

c) kvartni akordi

Tradicionalno načelo o gradnji akordov z nalaganjem terc ima svojo akustično podstat v nizu alikvotnih tonov, v katerem je terčni interval izrazito pogost. Če pa (modernejše) pričenjamo razumeti pojem akorda kot sozvočja, zgrajenega na podlagi določenega načina organizacije med toni, npr. nizanja enakih intervalov enega nad drugim, so naslednje možnosti gradnje akordi kvartne in sekundne gradnje. Kvintni akordi so že svojevrstna izpeljava kvartnih, sekstni in septimni se pojavljajo izjemoma.

Kvartni akordi so nastanejo z nizanjem dveh ali več kvartnih intervalov enega nad drugim. Kot nesamostojni, neakordični, slučajni momenti so se takšna sozvočja pojavila že daleč prej v glasbeni zgodovini:

96. primer: kvartni akordi, ki nastopajo v terčni harmoniji kot figurativni akordi – s pomočjo NAT

~ zadržične:

a)

~ prolazne:

b)

~ skretlične:

c)

Za razliko od naštetih so kvartni akordi v impresionizmu in kasneje v drugih slogovnih smereh glasbe dvajsetega stoletja samostojne strukture, zgrajene z nizanjem kvart oziroma sozvočja, ki jih lahko razumemo kot obrate omenjenega principa:

97. primer: kvartni trozvoki, četverzvoki in peterozvoki z obrati

a)

b)

c)

d) i sl.

Kvartne akorde že v osnovi zaznamujejo tudi elementi terčne gradnje: četrti ton (pridobljen z dodanjem tretje kvarte) je decima (oktava+terca) glede na osnovni ton in vsak naslednji dodani ton je nadaljnji decimni interval glede na enega od spodnjih. Več torej, ko dodamo tonov na začetno kvartno osnovo, bolj končni rezultat spet pridobiva terčni karakter, posledica pa je, da so bili v praktični uporabi daleč najpogosteje kvartni trozvoki in četverozvoki.

98. C. Debussy: *Mesec se spušča nad nekdanji hram; Slike, II. zvezek, št. 2*

Najbolj značilen je kvartni akord v osnovni obliki. V obratih prideta posebej do izraza intervala sekunde in kvinte, kar poslušalcu, navajenemu na terčno harmonijo pogosto daje vtis terčnih akordov z nerazvezanimi zadržanimi toni ali dodanimi disonancami. Obrati kvartnih večzvokov so po zgradbi in zvoku že zelo blizu grozdom – clustrom tonov in se še bolj oddaljujejo od prave »kvartnosti«.

Kot so po eni strani najbolj značilni kvartni akord v osnovni obliki, so hkrati tudi precej enolični, in ob prepegostem ponavljanju postanejo moteči. To je vzrok, da so v praksi daljši odseki iz zgolj kvartnih akordov redki – pogosteje se izmenjujejo z akordi terčne gradnje ali pa so zgrajeni iz različnih (tudi zvečanih in zmanjšanih) kvart. Primer takšnega pristopa je (poleg Tristanovega akorda) eden najbolj znanih specifičnih akordov v novejši literaturi – Skrjabinov (sintetični) akord, imenovan tudi »Prometejev akord«, v osnovi kvartni šesterozvok a-d#-g-c#-f#-h (torej z eno zmanjšano in celo dvema zvečanima kvartama) v drugem obratu.

99. A. Skrjabin: *Prometej Op. 60*

Od obdobja impresionizma naprej je uporaba kvarte v akordični gradnji zelo izrazita in opazna, tako da je marsikdaj moč reči, da je prevzela vlogo, ki jo je v tradicionalni harmoniji imela terca.

Vzporedno gibanje v kvartah je le eden od načinov, kako še posebej izpostaviti specifično barvo kvartnih akordov:

100. M. Ravel: *Dolina zvonov, št. 5; Ogleдалa*

a)

pp *un peu marqué*

E: $\dot{1}$

101. M. Ravel: *Vodomet*

b)

mp

E: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ D: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ E: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ D: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ E: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ D: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ C: $D_7^{\sharp} - T^{\sharp}$ E: DD_7^{\sharp}
[H: F.....D]

d) sekundni akordi

Tudi sekunda je interval, ki je v novejši glasbi prevzel vlogo in mesto klasične, blagovčne terce, ne le po pogostnosti pojavljanja, pač pa tudi po popolni osamosvojitvi - ker je izgubil značaj disonance in vsakršno težnjo po razvezu ter se spremenil v interval s predvsem koloristično vlogo.

102. M. Ravel: *Vodomet*

pp *poco marcato*

Osamosvojitvev sekunde je bilo moč opaziti že v smislu dodanih disonanc – kot dodanih sekund k posameznim tonom trozvoka. Takšen akord je po zvoku (in gradnji) že prvi korak k clustru – grozdu tonov. Clusti so sekundni akordi, torej akordi zgrajeni z nizanjem sekund. Ker za obdobje impresionizma še niso značilni, bodo obdelani pozneje.

103. C. Debussy: *La boîte à joujoux; Preludiji, II. zvezek*

Animé et féroce

f *f*

e) kvintni akordi

Akorde lahko načeloma gradimo z nizanjem katerih koli enakih (ali različnih) intervalov. V praksi se pojavljajo predvsem trije doslej omenjeni principi: akordi terčne, kvartne in sekundne gradnje. občasno se jim pridruži še kvinta. Nizanje kvint ima korenine v tradicionalnih stilih – ko se kvinti na T pridruži še kvinta na D, kot je moč videti v naslednjem primeru:

104. L. van Beethoven: 6. simfonija Op. 68 v F-duru, »Pastoralna«, 5. st.

Pogost postopek pri uporabi kvintnih akordov je njihova postopna gradnja – dodajanje novih in novih kvint:

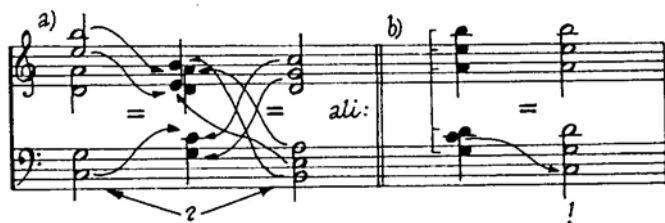
105. M. Ravel: *Daphnis et Chloe*

Kvintni akord pogosto predstavlja le eno od plasti glasbenega tkiva, ki v povezavi z ostalimi da sozvočje terčne gradnje, pri čemer je kvintna barva vendarle dovolj izražena:

106. C. Debussy: *Kanopa; Preludiji, II. zv.*

107. C. Debussy: *Potopljena katedrala*; *Preludiji, I. zv., št. 10*

Kvintni akord kot tak deluje le, če je v resnici oblikovan zgolj iz nanizanih kvint, iz česar sledi, da obstaja samo v osnovni obliki. Njegov najnižji ton je osnovni ton in s tem tudi odreja eventualno funkcijo akorda. Obrati kvintnega akorda so v teoriji mogoči, vendar ni jasnega pravila, po katerem bi jih lahko razlikovali od obratov kvartnega akorda:

108. primer: *obrati kvintnega akorda*

V novejši glasbeni praksi je glede na možnost, da akordična gradnja ni le terčna, pač pa na osnovi različnih intervalov, včasih nekatere kompleksne akorde moč razlagati na več načinov. V takem primeru akord(e) razložimo glede na širši harmonski kontekst: če ga (jih) obdajajo terčno zgrajeni akordi, ga (jih) razložimo kot akord z dodanimi disonancami, če pa je kontekst kvarten, sekunden ali kvinten, na tak način razložimo tudi izhodiščni akord(e).

Vaje:

1. Dosledno prenašajte (transponirajte) na začetku nastavljene akorde na tone melodije:

2. Dopolnite začetni odlomek v šesttaktno frazo. Obdržite začetne značilnosti, ohranite slogovno čistost.

